

DANSKE DOMME AF ALMINDELIG INTERESSE 1987-1990 ¹⁾

AF PER LINDEGAARD

De afgørelser der meddeles, angår ligesom oversigten i NTfK 1987.369 ff strafferetlige og straffeprocessuelle spørgsmål, der skønnes at kunne være af interesse også for læsere i de andre nordiske lande.

I de indledende bestemmelser i strl. findes regler om danske domstoles *internationale kompetence* i straffesager; afgørelser i straffesager skal imidlertid ske efter danske regler. Det er altså ikke nok, at danske domstole har jurisdiktionskompetence; den adfærd, der skal straffes, må også være strafbar efter dansk ret. Det afhænger af fortolkningen af de enkeltes bestemmelser, om de er begrænset til at angå forhold, der begås på dansk territorium eller berører danske personer eller interesser, eller om de er universelle. Undertiden fremgår lovens anvendelsesområde af udtrykkelige bestemmelser i loven. Det var tilfældet i U 1988.1027 H:

Her var et norsk registreret SAS-fly med dansk pilot i Arlanda Lufthavn kørt ud på startbanen uden forinden at have modtaget klarering hertil af flyvekontrolltjenesten. Det var i strid med dansk luftfartslovgivning. Luftfartsloven gælder efter dens egne regler kun luftfart indenfor dansk område samt luftfart uden for dansk område med dansk luftfartøj. Da dette måtte forstås som dansk indregistreret luftfartøj og da der ikke var grundlag for en analog anvendelse af reglerne på SAS-maskiner, der ikke er registreret i DK, fandtes forholdet ikke strafbart efter den danske luftfartslov.

Det danske Straffelovråd har nylig afgivet en betænkning om *samfundstjeneste*, men den har endnu ikke ført til lovgivning. Siden 1982 har samfundstjeneste, der som udgangspunkt er bestemt til at træde i stedet for ubetinget frihedsstraf, været anvendt på forsøgsbasis med retligt grundlag i reglerne om vilkår i betingede domme. De retningslinier, som var udstukket for forsøgsordningen, indeholdt visse anvisninger om anvendelsesområdet, der bl.a. anbefalede tilbageholdenhed i voldssager og hærværks(skadegørelses)sager. Straffelovrådet konstaterede i sine bemærkninger om kriminalitetstyper indledningsvis, at strl.s regler om betinget dom ikke indeholder begrænsninger med hensyn til arten af den kriminalitet, der kan føre til betinget dom. Det beror på domstolenes bedømmelse, om kriminaliteten efter sin art og grovhed gør en ubetinget straf påkrævet, og der var i domsmaterialet vedrørende forsøgsordningen eksempler på, at samfundstjeneste havde fundet anvendelse som reaktion for vold og hærværk. Straffelovrådet giver i sin betænkning udtryk for, at

1) (Forkortelser: U: Ugeskrift for Retsvæsen, UB: Ugeskrift for Retsvæsen, litterær afdeling, HR og H: Højesteret, ØL og Ø: Østre Landsret, VL og V: Vestre Landsret, rpl: Retsplejeloven (lbk. 748 1.12.1989).

der heller ikke under en fremtidig permanent ordning bør gives udtrykkelige lovrægleregler om, hvilke kriminalitetstyper der muliggør eller omvendt udelukker dom til samfundstjeneste. Nedenfor meddeles nogle eksempler på *valget mellem ubetinget og betinget dom, eventuelt med vilkår om samfundstjeneste*.

En 21-årig kvinde havde haft herrebesøg og mente, at hun var blevet gravid ved samleje. Af frygt for sin ægtefælle fortalte hun at hun var blevet voldtaget. Trods hendes energiske forsøg på at dæmpe ægtefællen ned, foretog han anmeldelse til politiet, og hun bekræftede, at hun var blevet voldtaget. Herrebekendtskabet blev anholdt nogle timer efter, men løsladt efter godt 12 timers frihedsberøvelse. Først 14 dage senere erkendte hun, at anmeldelsen var falsk. Byretten henviste til anklagens alvor og den lange tid, der var gået inden hendes erkendelse, og idømte 20 dages hæfte for *falsk anmeldelse*. Hun ankede til formildelse, og da sagen blev foretaget i VL, forklarede hun, at hun netop var flyttet til en kommunal institution med sine 2 børn på 3½ og 5 år, og at hun var gravid og levede af bistandshjælp, og at hun stod for at skulle skilles fra ægtefællen, som hun var bange for. Under hensyn til hendes personlige forhold fandt landsretten at kunne idømme en betinget straf med vilkår om tilsyn.

Den anholdte havde fået erstatning for den uberettigede anholdelse. Anklagemyndigheden fik medhold i sit krav om regres hos kvinden, og den anholdte fik medhold i et krav om supplerende erstatning. (U 1988.950 V).

Politiassistent havde i sin egenskab af vagtleder tilegnet sig 3.100 kr. som nogle kolleger, der havde taget pengene i bevaring under behandlingen af en straffesag, havde overgivet ham. Byretten havde gjort dommen for *underslæb* betinget under hensyn til, at tiltalte ville miste sin stilling, men ØL ændrede under henvisning til lovovertrædelsens karakter dommen til en ubetinget straf (fængsel 60 dage). (U 1988.960 Ø).

Forsikringsssvig imødegås sædvanligvis, som det illustreres af nogle utrykte landsretsdomme, med ubetingede straffe. Det samme gælder sager om *vold*, medmindre gerningsmanden er under 18 år. Samme kurs følges i sager om *vold mod eller trusler over for offentlig myndighed*.

To 18-årige lærlinge og en 16-årig var tiltalt for vold ved udenfor en kro at have tildelt en ung mand knytnæveslag i ansigtet, den 16-årige tillige spark i hovedet og på kroppen. Offeret, som var en 16-årig gymnasieelev, havde pådraget sig ømhed over næseryggen, moderat hævelse over venstre kind og omkring venstre øje, to buler i bagehovedet samt et håndfladestort blåt mærke på højre flanke. Alle havde forinden fået nogle øller, og gerningsmændene var irriteret over, at den overfaldne gik med ørering. Den 16-årige fik ved byretten en betinget dom, de to 18-årige fængsel i 40 dage, som af landsretten blev nedsat til hæfte i 20 dage.

Strl.s voldbestemmelser er ved 1. 272 3.5.1989 blevet revideret og forenklet. Bemærkningerne til lovforslaget giver udtryk for et ønske om en skærpelse af strafudmålingen i de grove voldssager inden for normalområdet og peger især på tilfælde af overfald på helt sagesløse personer med knytnæveslag og/eller spark.

Den betingede dom blev ikke anket, men VL.s reducerede strafudmåling blev indbragt for HR under henvisning til ovenstående bemærkninger. Fra forsvarers side blev der nedlagt påstand om samfundstjeneste.

I HR.s dom af 19.12.1990, (U 1991.111) udtales det: »Det findes påkrævet, at der ved meningsløs gadevold som den foreliggende ikendes ubetinget frihedsstraf. Under hensyn til de tiltaltes alder og de gode personlige oplysninger samt de moderate følger af volden, findes straffen for hver af de tiltalte at burde fastsættes til hæfte i 40 dage.«

U 1988.564 H: En 35-årig tidligere mange gange straffet narkoman havde truet nogle politifolk, der kom for at anholde ham, med at stikke dem med brugte injektionsnåle samtidig med, at han oplyste, at han led af AIDS. Han truede dem også med at spytte dem i mundhulen og løftede en økse truende imod dem. Sundhedsstyrelsen havde erklæret, at stik fra inficerede injektionsspøjter kunne indebære risiko for smitteoverførsel; derimod måtte smitterisikoen ved forurening af slimhinder med inficeret spyt anses for teoretisk. Ved byretten blev straffen under hensyn til det farlige og grove i tiltaltes trusler fastsat til en ubetinget straf af fængsel i 60 dage, men ved landsretten, hvor det var oplyst, at tiltalte faktisk ikke led af AIDS, blev straffen gjort betinget. Sagen blev af anklagemyndigheden indbragt for HR, der udtalte: »Fremsettelse af trusler af den omhandlede karakter mod politifolk, der er sendt ud for at foretage anholdelse, er så alvorlig en lovovertrædelse, at ubetinget straf i almindelighed er påkrævet. Der findes ikke i denne sag oplyst omstændigheder der kan begrunde anvendelse af betinget dom«. Herefter stadfæstede HR byrettens resultat.

Denne dom er på linie med HRD U 1988.10 om flaskekast mod en politikæde under det københavnske karneval. Under hensyn til gerningsmandens personlige forhold (19-årig kokkelærning) blev straffen fastsat til 14 dages ubetinget hæfte.

Den bestemmelse, som disse tiltaler angik, var strfl.s § 119, stk. 1, der har følgende ordlyd: »Den, der med vold eller trussel om vold overfalder nogen, hvém det påhviler at handle i medfør af offentlig tjeneste eller hverv, under udførelsen af tjenesten eller hvervet eller i anledning af samme, eller som på lige måde søger at hindre en sådan person i at foretage en lovlig tjenestehandling, eller at tvinge ham til at foretage en tjenestehandling, straffes med hæfte eller med fængsel indtil 6 år, under formildende omstændigheder med bøde«. Betydningen af vendingen: »en lovlig tjenestehandling« blev prøvet ved en HRD i nedennævnte sag:

Tiltalte, der var en besværlig social klient, havde fået tilsigelse til at møde hos politiet til afhøring i en sag om overtrædelse af tilhold om ikke at give personligt møde i socialforvaltningen, men var udeblevet. Under patruljekørsel blev han antruffet af to politiassistenter. De opfordrede ham til at tage med på stationen, men han undslod sig. Politifolkene erklærede ham for anholdt. Ved pågribelsen strittede han imod og bed den ene politiassistent to gange i lillefingeren.

I byretten blev han dømt for vold mod sagesløs. VL fastslog, at rpl.s betingelser for anholdelse ikke var opfyldt, og at politifolkenes magtanvendelse derfor havde været uberettiget. Biddet måtte derfor anses for straffrit som berettiget nødværge. Sagen blev

indbragt for HR, hvor anklagemyndigheden, der erkendte, at rpl.s betingelser for anholdelse ikke var opfyldt, gjorde gældende, at udtrykket en »lovlig« tjenestehandling ikke kunne anses som en strafbarhedsbetingelse, men alene som et forbehold om, at § 119 ikke finder anvendelse, hvis voldsudøvelsen er sket i lovlig nødværge; dette måtte imidlertid kræve, at der var tale om en åbenbart ulovlig tjenestehandling. Trods henvisning til strfl.s forarbejder og norsk teori og praksis stadfæstede landsrettens frifindende dom, idet HR fastslog at anholdelsen ikke havde været en lovlig tjenestehandling. (U 1987.498).

Narkotikakriminalitet fører i reglen, men ikke ufravigeligt til ubetinget frihedsstraf. I 1987 forelå en sag vedrørende den i 1982 indførte regel om narkotikahæleri.

Af sagen, U 1988.424 Ø fremgik, at tiltalte i en periode på ½ års tid havde udlejet sin ejendom og bil for ialt ca. 65.000 kr. vidende om, at vederlaget i det væsentlige hidrørte fra lejerens narkotikahandel. Byretten havde idømt fængsel i 4 måneder ubetinget, men landsretten nedsatte straffen til 3 måneder, som blev gjort betinget og idømte tillige en tillæggsbøde på 10.000 kr.

Muligheden for anvendelse af *kombinationsdom* blev også udnyttet i nedennævnte sag:

Gennem nogen tid havde unge mennesker foretaget bemalinger af flader med *graffiti*, der af nogle blev opfattet som kunstnerisk kreativitet. Det var bl.a. gået ud over siderne på københavnske S-tog. Det var kun sjældent at gerningsmændene kunne pågribes, men i denne sag var det lykkedes. Tre ustraffede og veltilpassede 16-17-årige skoleelever havde i en halv snes tilfælde med tusch/spraymaling bemalet S-togsvogne og jernbanebroer og -vægge. DSBs erstatningskrav for udgifter til rensning var på 50-60.000 kr., men det var oplyst, at DSBs samlede udgifter til udbedring af graffiti i 1987 havde været ca. 20 mio. kr. De tiltalte var i byretten for hærværk blevet idømt delvis betingede hæftestrafte, henholdsvis 60 og 40 dage, hvoraf halvdelen skulle afsones. Denne afgørelse blev stadfæstet både af landsretten og af HR. (U. 1988.372).

En automobilhandler havde solgt 4 biler med urigtig oplysning om at de var gældfri, og havde herved fremkaldt formuetab eller risiko herfor til et beløb af ca. 375.000 kr. Han ville miste en stilling som reservedelsassistent i et firma, hvor han havde været ansat i 9 år, hvis han blev idømt en ubetinget frihedsstraf. Kriminalforsorgen havde fundet ham egnet til vilkår om samfundstjeneste. Ved byretten blev han idømt 1 års fængsel ubetinget. I landsretten delte stemmerne sig. 3 voterede for stadfæstelse, 3 for samfundstjeneste, som derfor blev resultatet. Også i HR delte stemmerne sig. 3 dommere fandt det efter forholdenes karakter og størrelsen af det besvegne beløb påkrævet, at straffen – 1 års fængsel – kom til afsoning, medens 2 dommere stemte for at stadfæste landsrettens dom. (U 1990.621).

Betinget dom indgår sædvanligvis ikke i overvejelserne ved straffastsættelsen for *skatte- og afgiftssvig*. Skønt dom til samfundstjeneste som nævnt almindeligvis har

til forudsætning, at alternativet er en ubetinget frihedsstraf, og der ved disse overtrædelser sædvanligvis tillige træffes bestemmelse om efterbetaling og bøde, har dom til samfundstjeneste hidtil ikke fundet anvendelse ved denne kriminalitetstype. Betinget dom indgår sædvanligvis heller ikke i overvejelserne ved straffastsættelsen for *uagtsomt manddrab*, men fra forsvarers side blev der nedlagt påstand om samfundstjeneste i nedennævnte sag:

En 19-årig kørte med 99 km/t. hvor den højest tilladte hastighed er 60 km/t. ind i et gadekryds mod rødt lys og påkørte to børn, der var på vej over krydset for grønt lys. De afgik ved døden som følge af de kvæstelser, de pådrog sig. Tiltalte var af kriminalforsorgen fundet egnet til samfundstjeneste. Skønt han havde udviklet depressive symptomer efter ulykken, fastsatte byretten en ubetinget straf af hæfte i 14 dage samt frakendelse af kørekortet i 1½ år. Under hensyn til forholdets grovhed forhøjede landsretten straffen til ubetinget fængsel i 4 måneder og forlængede frakendelsestiden til 5 år. (U 1989.109 Ø).

Ifølge strl. § 183 straffes den, der til skade for andres person eller formue forvolder *sprængning, spredning af skadevoldende luftarter* m.v., med fængsel indtil 12 år. Begås forbrydelsen uagtsomt, er straffen bøde, hæfte eller fængsel indtil 2 år.

I sagen U 1987.564 V havde en 23-årig, der tidligere var straffet for hærværk, vold og overtrædelse af våbenloven, under en byfest i et telt, hvor mange mennesker var samlet, udløst en militær røghåndbombe, hvilket medførte, at 105 mennesker blev bragt på skadestuen, hvor 38 blev hospitalsindlagt. Ved byretten blev straffen fastsat til fængsel i 8 måneder ubetinget. Tiltalte ankede til formildelse og henviste til, at han havde handlet i sjov. Han var af kriminalforsorgen fundet egnet til samfundstjeneste. Landsretten fandt efter karakteren af forholdene ikke grundlag for anvendelse af betinget dom, ej heller med vilkår om samfundstjeneste, og stadfæstede dommen.

Under sagen blev det prøvet, om tiltalte havde handlet med *forsæt*, således at han kunne dømmes efter stk. 1. Det kunne ikke lægges til grund, at tiltalte bestemt havde antaget, at der var tale om en skadevoldende luftart, men landsretten fandt, at tiltalte, der var bekendt med at det var en militær røgbombe, han antændte, og at anvendelse af røgbomber i andre situationer havde medført skade på person, ved at udløse bomben under de beskrevne omstændigheder uden at skaffe sig nærmere kendskab til dens karakter, havde handlet forsætligt.

I 1985 blev der i strl. i tilslutning til den almindelige bedrageribestemmelse indsat en regel om *databledrageri*. Den har haft anvendelse f.eks. i nedennævnte sag:

I U 1989.708 H havde en 38-årig sparekasseassistent over en periode på 1½ år foretaget 190 uretmæssige transaktioner på 31 kundekonti, hvorved hun betalte egne regninger over andres konti, flyttede beløb til egen konto og hævdede beløb fra andres konti, hvorved hun tilegnede sig omkring 100.000 kr. Da hun var klar over, at bedragerierne ville

blive opdaget, satte hun ild på sparekassen med en samlet skade på over 700.000 kr. til følge. Ved byretten fandtes det forsvarligt at afgøre sagen med samfundstjeneste. Ved landsretten blev hun idømt en betinget dom – uden samfundstjeneste – under hensyn til, at brandstiftelsen måtte antages at være en panikhandling og de særdeles gode oplysninger om hendes personlige forhold. Denne dom blev af anklagemyndigheden indbragt for HR. 3 dommere voterede for stadfæstelse, medens 2 dommere under hensyn til kriminalitetens omfang og karakter ikke fandt at nogen del af straffen burde gøres betinget.

Med hensyn til andre fremtrædelsesformer for datakriminalitet antog Straffelovrådet i den betænkning, der ligger til grund for den særlige regel om databedrageri, at de gældende bestemmelser i strl. var dækkende. Dette blev bekræftet ved den i NTfK 1987.371 refererede dom, U 1987.216 Ø. Datakriminalitet omtales nærmere af Ulla Høg i Anklagemyndighedens Årsberetning 1989.40 ff.

I denne sammenhæng er det nærliggende at omtale U 1989.672 H, som angik en sag om *industrispionage* mod et datafirma og drabsforsøg på indehaveren af firmaet.

Ved nævningenes afgørelse var T2 fundet skyldig i at have tilskyndet T1 til at skaffe sig adgang til datafirmaet for ved hjælp af aflytningsudstyr at gøre sig bekendt med firmaets erhvervshemmeligheder. T1 forsøgte at udføre opgaven, men måtte opgive at gennemføre den. T1 blev yderligere anset for skyldig i forsøg på manddrab ved med en pistol, som var fæstnet til et ringbind, og som affyredes når ringbindet blev åbnet, at have forsøgt at dræbe indehaveren af datafirmaet, der blev livsfarligt såret, da han åbnede ringbindet. T2 havde anket med henblik på betinget dom, eventuelt med vilkår om samfundstjeneste, men fik ved HR 4 måneders fængsel ubetinget. T1 blev idømt fængsel i 9 år.

Den danske straffelov indeholder fremdeles hjemmel for at idømme *fængsel på livstid*. Spørgsmålet om opretholdelse af denne adgang diskuteredes i Straffelovrådets betænkning 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse. Muligheden anvendes i vigende omfang, men et flertal gik ind for at bevare den. I den undersøgte periode har den fundet anvendelse i U 1988.942 H. Her forelå et tilfælde, hvor gerningsmanden havde gjort sig skyldig både i fuldbyrdet manddrab og 3 forsøg herpå. Kriminaliteten var led i et opgør mellem forskellige *rockerbander*. Disse opgør resulterer undertiden i makaber kriminalitet: U 1988.934 H, hvor liget af den dræbte indstøbt i beton blev gravet ned i Christiania på Christianshavn (14 års fængsel) og U 1989.687 H, hvor gerningsmanden med en maskinpistol gennemhullede lederen af en rivaliserende bande, der sad på førersædet i sin bil (16 års fængsel).

Foran er nævnt U 1989.109 Ø om en 19-årig, der påkørte to børn i en fodgængerovergang, og som blev idømt 4 måneders fængsel og frakendt førerretten i 5 år for *uagtsomt manddrab*. Dette blev også resultatet i U 1989.929 H, hvor den skyldige

var lastvognschauffør, der med stor fart kørte ind i et kryds mod rødt lys, og påkørte en anden vogn, der var kørt frem mod grønt. Føreren af denne vogn blev dræbt, og to passagerer tilføjede alvorlige kvæstelser. Disse domme synes at være udtryk for en skærpelse af reaktionen for uagtsomt manddrab i forbindelse med grove færdselsforseelser. Derimod er strafudmåling på dette niveau ikke usædvanlig for uagtsomt manddrab forvoldt ved kørsel i spirituspåvirket tilstand, jf. U 1987.173 V:

T var fører af et norsk indregistreret lastvognstog, der en januar dag på en snedækket 9 meter bred vej forvoldte en dødsulykke ved sammenstød med en modkørende personbil. Lastbilen var ikke i forsvarlig stand, idet det ikke med normal ratbevægelse var muligt at korrigere kørselsretningen. Føreren var alkoholpåvirket med en promille på omkring 2.30. Disse forhold bevirkede, at T kom så langt over i den modgående vognbane, at føreren af personbilen måtte vige ud i rabatten, hvorved han mistede herredømmet over vognen, der kom over i den modsatte kørebane og påkørtes af en anden modkørende lastvogn. Ved påkørslen blev føreren af personvognen dræbt, og en passager tilføjedes alvorlige kvæstelser. Ved byretten idømtes føreren af det norske registrerede vogntog fængsel i 6 måneder og kørekortet frakendtes i 8 år; i betragtning af kørselsens grovhed stadfæstede VL denne reaktionsfastsættelse.

I den tidligere nævnte betænkning fra Straffelovrådet (1099/87) drøftedes også strafferammen for *incest*. Den er fængsel indtil 6 år for samleje med en slægtning i nedstigende linie. I drøftelserne indgik oplysning om de synspunkter, som havde fundet udtryk i svensk lovforberedende arbejde. Der er ikke hidtil sket ændringer i straffelovens regler herom. Incest med børn straffes desuden efter reglerne herom, der har det samme maximum, hvis barnet er under 15 år, men et maximum på 10 år, hvis barnet er under 12. En HRD fra 1988 giver næppe holdepunkt for en reduktion af disse strafferammer.

I denne sag, U 1989.155, var en fader fundet skyldig i en gang om måneden at have haft samleje med en datter fra hun var 12 til hun var 16 år, én gang havde han haft samleje med en yngre datter, da hun var 12, og endelig havde han gentagne gange haft anden kønslig omgængelse med to døtre fra de var 11 til de var hhv. 15 og 13 år. Nævningetinget udmålte – under dissenser for højere straf – straffen til fængsel i 4 år og 6 mdr., og denne dom stadfæstedes af HR.

I 5 tilfælde i den undersøgte periode havde HR lejlighed til at tage stilling til, om et påberåbt hensyn til *informationsformidling* kunne føre handlinger, der var foretaget af journalister, og som ellers måtte anses for retsstridige, uden for det retsstridiges område.

Efter strfl. § 264 straffes den, som »uberettiget skaffer sig adgang til fremmed hus eller andet ikke frit tilgængeligt sted«. Fem pressefolk var tiltalt for overtrædelse af denne

bestemmelse ved sammen med 40 demonstranter at være trængt ind i en skibsreders private have, hvor de til brug for pressen optog billeder og referater af demonstranternes aktiviteter. De bestod i at arrangere en støjende »havefest« og under udfoldelse af transparenter at overrække skibsrederen en racistpris for hans koncerns påståede handel med Sydafrika. Demonstranterne var trængt ind på havearealet ved at løfte to tunge jernlåger af. Pressefolkene ankom særskilt og gik ind i haven gennem de nu åbnede låger.

Under henvisning hertil fandt flertallet i ØL ikke, at pressefolkene havde skaffet sig adgang til et ikke frit tilgængeligt sted og voterede for frifindelse. Mindretallet var af en anden mening og ville domfælde. Også i HR delte stemmerne sig. Flertallet voterede for domfældelse af pressefolkene. Man antog, at haven, selvom demonstranterne forinden havde løftet lågen af, måtte anses for et ikke frit tilgængeligt sted, og at pressefolkene ved deres indtrængen i kølvandet på demonstranterne havde »skaffet sig adgang« hertil. Ved fortolkningen af »uberettiget« anlagde man en konkret vurdering. Ved reportagen var krænkelsen af privatlivet forøget, og demonstrationen var måske slet ikke blevet iværksat, hvis demonstranterne ikke havde kunnet påregne en vågen pressedækning. Reportagen af demonstrationen kunne ikke tillægges en sådan nyheds- eller informationsværdi, at den overvejede hensynet til beskyttelsen af privatlivets fred. En af dommerne voterede for frifindelse. Han ræsonnerede ud fra forholdet »uberettiget«, at der for pressefolkene vedkommende forelå »materiel atypicitet« der måtte føre til frifindelse. (U 1987.934, Komm. U 1988 B. 419).

Den følgende sag, som angik overtrædelse af den samme bestemmelse, minder en del om den refererede:

En gruppe boligbesættere var trængt ind på den københavnske overborgmesters kontor. En pressefotograf, der var ansat i en fotogruppe, som solgte pressefotografier, havde fået nys om den forestående happening og havde indfundet sig foran overborgmesterens kontor, før den begyndte. I følge med demonstranterne trængte han ind på det aflukkede kontor og fotograferede borgmesteren og demonstranterne, medens de med medbragte brædder og søm barrikaderede dørene ind til kontoret, ødelagde en del af inventaret og kastede dokumenter og inventar ud af vinduerne. Landsretten fandt – uden dissens – at også pressefotografen herved havde gjort sig skyldig i overtrædelse af bestemmelsen. Sagen blev i HR procederet sammen med den foran beskrevne, og voringen i HR fordelte sig på samme måde som foran refereret. (U 1987.937, Komm. U 1988 B 419).

For den skrevne presse – og fotografier i denne – gælder ifølge presseloven af 1938 særlige ansvarsregler, hvorefter ansvar – med visse undtagelser – kun kan pålægges den navngivne forfatter, herunder en navngiven fotograf, eller den ansvarshavende redaktør. For udsendelser i radio og TV gælder derimod straffelovens almindelige ansvarsregler, derunder den almindelige regel om medvirken i strfl. § 23. I bet. 1205/90 om medieansvar foreslås *presselovens ansvarsregler* indført også for de

elektroniske medier, men på det tidspunkt, da den nedenfor refererede sag fandt sted, var det altså atraffelovens almindelige regler, der var gældende.

Denne sag angik overtrædelse af strfl. § 266 b, hvorefter den straffes, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelser eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationalitet eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering. I en TV-udsendelse havde 3 unge »GRØNJAKKER« ytret sig om deres syn på fremmedarbejdere m.v. De fremsatte udtalelser fandtes at indeholde en overtrædelse af denne bestemmelse. Der blev rejst tiltale mod journalisten, som interviewede dem, og som havde en formodning om, at de ville fremkomme med racistiske udtalelser, og mod en programchef ved TV, der med kendskab til indholdet havde godkendt, at indslaget blev bragt. De nægtede sig skyldige, idet de gjorde gældende, at formålet med udsendelsen havde været at beskrive et faktum i samfundet, og at man ikke havde solidariseret sig med synspunkterne. Ved at have medvirket til udbredelsen af de strafbare udtalelser, der uden nogen form for »afbalerings« blev viderebragt i udsendelsen på grundlagt af journalistens egen klipning, fandtes journalisten skyldig ved byrettens dom, og programchefen fandtes skyldig i medvirken. Dommen blev stadfæstet af ØL, men én dommer dissenterede med den begrundelse, at de tiltalte ved at bringe udtalelserne i fjernsynet ikke havde overskredet grænserne for den ytringsfrihed, som må tilkomme fjernsynet og andre medier. Også i HR delte stemmerne sig. Flertallet bemærkede, at de tiltalte havde udvirket at de raceforhånende udtalelser fra den snævre kreds blev fremsat offentligt og dermed på strafbar måde. De fandt ikke, at der forelå sådanne hensyn til ytringsfriheden, at de overfor hensynet til beskyttelsen af racediskrimination kunne føre til frifindelse. En dissenterende dommer vægtede hensynet til ytrings- og informationsfriheden anderledes og voterede for frifindelse. (U 1989.399, Komm. U 1990 B. 25).

Disse interesseafvejningssynspunkter har støtte i dr. jur. Preben Stuer-Lauridsens bog fra 1988 om »Pressefrihed og personlighedsret« og har også manifesteret sig i den nedenfor refererede dom:

For dokumentfalsk straffes den, der gør bug af et falsk dokument for at skuffe i retsforhold. To journalister havde for at afprøve offentlige myndigheders behandling af asylansøgere aftalt, at den ene skulle udgive sig for asylansøger og i det øjemed forevise en falsk iransk fødselsattest. De meldte sig i indrejsekontrollen medførende en kassettebåndoptager, som modtagelsen blev optaget på. Ved byretten fandtes de skyldige i dokumentfalsk, og kassettebåndet blev konfiskeret; denne dom stadfæstede ØL. Det falske dokument var anvendt som ægte for at vildlede om identiteten. Der var derfor ikke tvivl om, at det var brugt for at »skuffe«. Mere problematisk var det, om det var for at skuffe i »retsforhold«. Også i HR skete domfældelse. HR fandt, at der var blevet gjort brug af attesten for at skuffe i retsforhold. Selvom det måtte lægges til grund, at spørgsmålet om myndighedernes behandling af asylansøgere er af offentlig interesse, fandtes hensynet til en pressemæssig belysning heraf ikke at kunne lovliggøre anvendelsen af

attesten i strid med straffelovens bestemmelse om dokumentfalsk. Derimod fandt HR, at båndet ikke kunne konfiskeres, idet der ikke var en sådan forbindelse mellem dokumentfalskforbrydelsen og båndet, at dette kunne anses for brugt ved den strafbare handling eller frembragt ved denne. (U 1990.71, Komm. U 1990 B. 249).

Den Europæiske Menneskerettigheds Domstols afgørelse i Hauschildt-sagen af 24.5.1989 har afstedkommet nogen forstyrrelse i de vante strafprocessuelle tankegange. Den angik konsekvenserne af anvendelsen af *den særlige varetæftsregel i rpl. § 762, stk. 2*. Foruden de almindelige fængslingsgrunde i § 762, stk. 1 (unddragelse, gentagelse og kollusion) giver § 762, stk. 2 mulighed for at træffe bestemmelse om varetægt overfor en sigtet, der er mistænkt for en forbrydelse, der kan medføre fængsel i 6 år eller derover, hvis hensynet til retshåndhævelsen skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod. Det er en betingelse for at anvende denne regel, at mistanken om at der foreligger en sådan forbrydelse, er særlig bestyrket.

Ved på undersøgelsesstadiet at have antaget, at der forelå ikke alene en begrundet mistanke, men også en særlig bestyrket mistanke om Hauschildts skyld, havde dommeren foregrebet sin stillingtagen til skyldspørgsmålet, således at der hos tiltalte var vakt tvivl om hans upartiskhed, da sagen kom til endelig afgørelse med dommeren som retsformand. Det samme gjaldt de juridiske dommere i ØL, der under ankesagen gentagne gange havde truffet bestemmelse om fængsling efter samme regel. Forskellen mellem at tage stilling til tilstedeværelsen af en særlig bestyrket mistanke og den afgørelse, der skal træffes ved dommen vedrørende skyldspørgsmålet, anså domstolen for hårfin, og nåede til det resultat, at retternes upartiskhed var egnet til at vække tvivl, og at klagerens frygt i så henseende måtte anses som objektivt berettiget. Der forelå derfor en overtrædelse af art. 6 om fair trial for en upartisk dommer, men Hauschildt fik ingen erstatning, og dommen på 5 års fængsel for grove bedragerier blev ikke ophævet. Tværtimod slår domstolen fast, at det resultat, den er kommet til, ikke indebærer, at domfældelsen ikke var velfunderet.

Forholdet mellem denne konvention og dansk strafferetspleje behandles af Rigsadvokat Asbjørn Jensen i Anklagemyndighedens Årsberetning 1989.7 ff. Den har foreløbig sat sig spor i nedenstående danske retsafgørelse:

For 3 tiltalte, der i en omfattende sag var sigtet for mandatsvig (troløshet mod hovedman) og bedrageri af særlig grov beskaffenhed, havde dommer S truffet bestemmelse om fængsling i medfør af rpl. § 762, stk. 2 med den begrundelse, at mistanken var særlig bestyrket. Da retten var kommet 9 måneder ind i domsforhandlingen, rejste de tiltalte under henvisning til afgørelsen i Hauschildt-sagen indsigelse mod retsformandens habilitet. Indsigelsen blev afvist af byretten, men taget til følge af flertallet i VL. Med Jmt.s tilladelse blev kendelsen indbragt for HR. HR statuerede, at retsplejelovens regler om dommerens habilitet måtte fortolkes i overensstemmelse med de principper, der er lagt til grund i Menneskerettighedsdomstolens dom. Selvom dommen er konkret be-

grundet og navnlig henviser til antallet af fængslingskendelser, som dommeren under efterforskningen afsagde efter § 762, stk. 2, må dommen opfattes således, at det sædvanligvis ikke vil være stemmende med konventionens art. 6, stk. 1, at en dommer, der før dømsforhandlingen har truffet bestemmelse om fængsling efter § 762, stk. 2, enten alene eller i forbindelse med andre fængslingsgrunde, medvirker ved sagens pådømmelse. Dommer S havde i 3 kendelser begrundet kendelserne bl.a. med henvisning til denne bestemmelse og måtte derfor anses for inhabil.

Kendelsen indeholder et summarisk resumé af Menneskerettighedsdomstolens afgørelse, og i landsretten gennemgås udførligt principperne for anvendelsen af folkerettens regler i dansk ret (U 1990.13 H).

Tiltalen i U 1990.181 H angik hæleri til lidt under 1 mio. kr. bl.a. ved køb af stjålne guld- og sølvvarer samt besiddelse og videresalg af amfetamin til A og B. Sagen behandlede af retsassessor H under medvirken af domsmænd. H havde afsagt *dom i sagen mod A og imod andre i sagskomplekset*, der havde relation til den foreliggende tiltale. T gjorde nu gældende at retsassessor H derved havde taget stilling til T.s skyld. Han støttede desuden denne indsigelse på, at retsassessoren havde afsagt fængslingskendelse mod ham i medfør af § 762, stk. 2 (særlig bestyrket mistanke). Byretten og landsretten havde forkastet indsigelsen, men sagen var nu blevet indbragt for HR. I sine præmisser redegjorde HR for, at det hidtil havde været anset for mest betryggende, at en straffesag så vidt muligt blev behandlet af en og samme dommer, og at dette også var anset for hensigtsmæssigt, uanset om flere sager behandles under ét eller adskilles. Det vil kunne forekomme, at omstændigheder, som under de først pådømte sager er lagt til grund som bevist, påny vil blive genstand for bevisførelse under en senere sag. Det forhold, at dette sker under medvirken af dommere, som har deltaget i pådømmelsen af den første sag, er hidtil ikke blevet anset som en omstændighed, der kunne være egnet til at vække tvivl om den pågældende dommers fuldstændige upartiskhed. I lyset af afgørelsen i Hauschildt-sagen må det stille sig som tvivlsomt – siger HR videre – om denne praksis er i overensstemmelse med art. 6 i Menneskerettighedskonventionen.

Under hensyn til de meget vidtrækkende konsekvenser for den danske domstolsorganisation, som en tilfølgetagelse af indsigelsen ville medføre, fandt HR imidlertid, at det burde overlades til lovgivningsmagten at tage stilling til spørgsmålet. Ophævelsespåstanden toges derfor ikke til følge.

Disse to HRD omtales nærmere af Torben Jensen i en artikel i U 1990 B 441 ff: »Domstolenes retsskabende, retsudfyldende og responderende virksomhed«.

Udtalelsen i Hauschildt-afgørelsen om, at den anklagedes opfattelse af, at en dommer mangler den fornødne uvildighed er af vigtighed, men kun afgørende, hvis den næres med en saglig begrundelse, var egnet til at vække tvivl om dommens rækevidde.

Dette afspejler sig i sagen U 1990.634 H. I denne sag, der havde verseret i omkring 6 år, var T udeblevet fra en tidligere berammet dømsforhandling, og havde taget bopæl i Irland. Han var under tiltale i en omfattende sag for forsøg på bedrageri og for forsøg på

skyldnersvig (galdenårsbrott). Han gjorde nu gældende, at den dommer, der hidtil havde behandlet sagen, og som – sammen med to domsmænd – skulle tage stilling til den under domsforhandlingen i første instans, var inhabil. Der forelå *to momenter, der efter hans mening i høj grad var egnet til at vække tvivl om dommerens fuldstændige upartiskhed*: Forsvareren var blevet ringet op af anklageren, der ville drøfte, hvordan man kom videre med sagen. Kort efter brød dommeren, der befandt sig i samme ærinde på anklagerens kontor, ind i samtalen og sagde, at der kun var to muligheder for at komme videre: Enten måtte forsvareren overtale sin klient til at møde, eller sagen måtte berammes med et længere varsel, således at tiltalte ville blive varetægtsfængslet, hvis han efter forkyndelse udeblev, og måtte påregne at forblive fængslet, indtil sagen kunne foretages. Det andet moment, der var egnet til at vække tvivl om dommerens fuldstændige upartiskhed, var, at de á contosalærer, som dommeren havde fastsat, havde været utilstrækkelige. Dommeren afviste at vige sit sæde på grund af inhabilitet. To dommere i VL fandt, at omstændighederne i forbindelse med telefonsamtalen for tiltalte havde været egnet til at vække tvivl om dommerens fuldstændige upartiskhed. Én dommer henviste til, at det havde været praktisk nødvendigt, at der blev etableret kontakt mellem dommer, anklager og forsvarer om berammelsen, og i betragtning af at dommer og anklager havde kontor i samme bygning fandt han det ikke betænkeligt, at dommer og anklager sammen fra den enes kontor havde rettet henvendelse til forsvareren, ligesom han heller ikke fandt det kritisabelt, at dommeren under telefonsamtalen havde nævnt de to muligheder for sagens berømmelse. Dommerens adfærd måtte ses som en bestræbelse på, at sagen kunne fremmes til retslig afgørelse, og der fandtes ikke i forbindelse med telefonsamtalen at have foreligget objektive omstændigheder, der var egnet til at vække tvivl om dommerens fuldstændige upartiskhed.

Skønt den fængsling, der havde været tale om, var en fængsling efter rpl. § 762, stk. 1 (unddragelse) og ikke stk. 2 (særlig bestyrket mistanke), stadfæstede HR denne kendelse, idet retten refererer, at dommerens udtalelser i telefonsamtalen af forsvareren var blevet opfattet således, at de indeholdt en stillingtagen til det spørgsmål om varetægtsfængsling, der eventuelt senere kunne opstå. Herefter fandtes der at foreligge omstændigheder, der havde været egnet til hos tiltalte at vække tvivl om dommerens fuldstændige upartiskhed i sagen.

Umiddelbart før afsigelsen af den sidste kendelse var der ved lov 403 13.6.1990 gennemført en ændring af *retsplejelovens habilitetsbestemmelser* (§ 60, stk. 2). Herefter må ingen deltage som dommer under domsforhandlingen i en straffesag, såfremt den pågældende, inden domsforhandlingen er begyndt, vedrørende det forhold, som tiltalen angår, har truffet afgørelse om at varetægtsfængsle den tiltalte efter § 762, stk. 2 eller om foretagelse af foranstaltninger som nævnt i § 754 a (agentvirksomhed) eller om brevåbning og brevstandsning i medfør af § 781, stk. 3, som også kræver, at der foreligger en særlig bestyrket mistanke. Dette skal dog ikke gælde i sager, der ikke omfatter bevisvurdering af tiltaltes skyld.

I afgørelser både fra Vestre Landsret og Østre Landsret har landsretterne accepteret en ny fremgangsmåde for *formidling af børns forklaringer* for den dømmende ret.

Der var rejst tiltale for anden kønslig omgængelse end samleje med samleverskens 8-årige datter. Ved retten i Sæby blev tiltalte idømt fængsel i 8 måneder, og denne dom blev stadfæstet af VL. Under domsforhandlingen i Sæby og i VL skete der afspilning af en videobåndoptagelse af pigens forklaring. Afhøringerne var foretaget af en kriminalassistent under overværelse af en skolesygeplejerske og optaget på videobånd. Optagelsen blev transmitteret i et andet lokale, hvor byretsdommeren, tiltalte, anklageren og forsvareren kunne følge den på en monitor. Efter kriminalassistentens afhøring blev hun på tilsvarende måde supplerende afhørt af forsvareren (U 1988.811 V).

I en utrykt ØLK af 27.10.1987 er afspilning af et videobånd, der var blevet til på samme måde, i en sag vedrørende en 11-årig blevet accepteret som bevismiddel i en nævningesag i stedet for afhøring af pigen i retten.

I den i U 1990.536 V gengivne dom var der hverken under efterforskningen eller domsforhandlingen foretaget indenretlig afhøring af den 7-årige pige, som havde været genstand for forsøg på voldtægt, men hendes forklaring til politiet var blevet optaget på lydbånd, og en udskrift af båndet blev fremlagt under domsforhandlingen. Der skete ikke afspilning under domsforhandlingen, men en politimand forklarede om optagelsen og dens indhold. Landsretten udtalte, at man ville have fundet det ønskeligt, at der under overværelse af forsvareren var foretaget en indenretlig afhøring af pigen, således at hendes indenretlige forklaring i et protokolat eller som optagelse på bånd eller videobånd kunne være anvendt som bevismiddel.

På grundlag af strafferetsplejeudvalgets bet. 1104/1987 er der ved 1. 332 24.5.1989 sket en regulering af betingelserne for at foretage *legemsindgreb*, herunder udtagelse af blodprøve og optagelse af fingeraftryk, under efterforskningen.

Hermed er reformarbejdet ikke afsluttet. I bet. 1159/1989 har strafferetsplejeudvalget fremsat forslag til nye regler om *ransagning*. Betænkningen har endnu ikke ført til lovgivning. Der ventes yderligere en betænkning om beslaglæggelse.

Adresse: Fhv. rigsadvokat Per Lindegaard
Fyrresvinget 18
DK-2840 Holte